MINISTERUL MUNCII
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

UNFPA

India-UN Development Partnership Fund

nidi netherlands interdisciplinary demographic institute

GGS

Ecaterina Grigoraș,
Cercetătoare, Centrul de Cercetări Demografice

FACTORII CARE INFLUENȚEAZĂ FERTILITATEA DE-A LUNGUL GENERAȚIILOR

CHIȘINĂU, 2022

Această analiză face parte din Programul de cercetare al Studiului Generații și Gen lansat de către UNFPA în noiembrie 2021 pentru analiza aprofundată a rezultatelor GGS și identificarea măsurilor de politici de consolidare a rezilienței demografice în Republica Moldova.

Programul Generații și Gen este implementat de către UNFPA în parteneriat cu Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS), Biroul Național de Statistică, Institutul Interdisciplinar de Demografie din Olanda (NIDI). Desfășurarea programului este posibilă grație suportului financiar oferit de Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Fondului Parteneriatului pentru Dezvoltare India-ONU și UNFPA.

Analiza a fost elaborată în baza datelor Studiul Generații și Gen (GGS), care este primul și cel mai complex studiu demografic longitudinal, desfășurat până în prezent în peste 24 de țări și este parte a programului internațional coordonat de Comisia Economică a Națiunilor Unite pentru Europa (UNECE) și Institutul Interdisciplinar de Demografie din Olanda (NIDI).

Concluziile acestui studiu au menirea de a furniza factorilor de decizie din Republica Moldova date dezagregate despre schimbările demografice din Republica Moldova, astfel ca autoritățile să elaboreze politici demografice centrate pe oameni și ajustate la necesitățile reale ale acestora. Totodată, concluziile acestei analize vor fi utilizate de către autorități pentru a identifica măsuri de transformare a crizei demografice într-o oportunitate, pentru a susține dezvoltarea țării și a promova reziliența demografică în Moldova.

Pentru referințe: *Republica Moldova – Studiul Generații și Gen (2020). Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică (eșantionul studiului), UNFPA, NIDI-GGP (partener și distribuitor).*

Acest document a fost elaborat cu suportul Ministerului Muncii și Protecției Sociale (MMPS), Fondului ONU pentru Populație (UNFPA) în Republica Moldova și Institutului Interdisciplinar de Demografie din Olanda și nu prezintă în mod necesar punctul de vedere al UNFPA, MMPS, NIDI sau oricărei dintre organizațiile afiliate.

© UNFPA, Fondul ONU pentru Populație
© Ministerul Muncii și Protecției Sociale

Cuprins

Introducere 2

Metodologia cercetării 3

Factorii asociați cu nivelul scăzut al fertilității 5

1.1 Calendarul nașterilor: factorii amânării fertilității și consecințe 5

1.2 Determinanții numărului de copii 10

Dinamica intergenerațională a comportamentului reproductiv 13

2.1. Modificarea comportamentului reproductiv 13

2.2 Modele ale comportamentului reproductiv 15

Concluzii și implicații politice 19

Introducere

Fertilitatea scăzută și amânarea nașterilor spre vârstele mai mature au cuprins majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est (ECE), care cu mult mai târziu, decât țările din Europa de Vest, au pășit pe calea celei de-a doua tranziții demografice. Tendințele de scădere bruscă a ratei totale de fertilitate (RTF), obținerea valorilor istorice minime cu stabilizarea ulterioară a situației sunt specifice pentru majoritatea țărilor europene, inclusiv cele din Europa de Vest, Europa Centrală și de Est, cu o anumită întârziere a ultimelor.

Scăderea istorică a numărului de copii per femeie de vârstă fertilă în Republica Moldova, este determinată de modificarea cursului vieții ce se manifestă prin prelungirea perioadei de educație, creșterea importanței realizării profesionale și personale, schimbarea orientărilor valorice privind nașterea copiilor, amânarea nașterilor spre vârstele mai mature și/sau reducerea intențiilor reproductive, deseori fiind în contradicție cu necesitatea formării familiei și nașterii copiilor. Toate acestea prezintă contextul procesului de tranziție a fertilității, tranziției de la modelul timpuriu la cel tardiv, care a cuprins majoritatea țărilor din spațiul european.

Rata totală de fertilitate în Republica Moldova se menține sub nivelul necesar pentru reproducerea simplă a populației - 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă, deja de mai bine de două decenii. Menținerea fertilității scăzute alimentează continuu declinul populației, duce la modificarea structurii demografice și aprofundarea procesului de îmbătrânire demografică. Studiile existente prognozează scăderea continuă a numărului de nașteri pentru anii calendaristici în deceniile viitoare, aceasta fiind determinată atât de structura populației, cât și de intrarea în vârstele reproductive ale generațiilor puțin numeroase născute la sfârșitul anilor `90 – începutul anilor 2000[1].

În prezent, în Republica Moldova este observat efortul autorităților de a identifica soluții în scopul concilierii vieții de familie cu cea profesională (servicii alternative pentru mamele care au copii mici și doresc să revină în câmpul muncii). Cel mai recent cadru legislativ, Strategia „Moldova 2030”, are ca scop general sporirea calității vieții populației, fiind documentul strategic de referință pentru toate documentele de politici la nivel național, regional și local. Strategia nu prevede măsuri directe pentru creșterea natalității, însă este axată pe îmbunătățirea calității vieții populației Republicii Moldova. Unele obiective au în vizor un set de măsuri sociale ce vizează inclusiv familia și copiii (creșterea veniturilor din surse durabile și atenuarea inegalităților economice; creșterea accesului oamenilor la infrastructura fizică, utilitățile publice şi condiții de locuit; ameliorarea condițiilor de muncă și reducerea ocupării informale; un sistem de protecție socială solid și incluziv; asigurarea unui echilibru între muncă și familie)[2].

Nivelul de fertilitate este unul dintre factorii principali ai dinamicii populației, determinând perspectivele de dezvoltare demografică, iar redresarea de durată a natalității constituie un obiectiv important pentru stoparea declinului demografic. Acest lucru este posibil doar ca urmare a unei politici demografice eficiente și active pentru a stimula realizarea numărului de copii intenționați pe fondul creșterii semnificative a nivelului

[1] Analiza situației populației în Republica Moldova. Coord. Gagauz O. CCD INCE, AȘM, UNFPA. Chișinău, 2016, 274 p. ISBN 978-9975-53-740-7.
[2] Strategia Națională de Dezvoltare „MOLDOVA 2030”.

de trai al majorității populației. Această politică ar trebui să se bazeze pe o înțelegere adecvată a naturii determinării fertilității.

Astfel, există necesitatea de aprofundare a cercetărilor privind fertilitatea, evidențierea aspectelor specifice în procesul de tranziție, determinarea grupurilor sociodemografice ale femeilor cu fertilitate scăzută și a factorilor de influență, ceea ce poate contribui la elaborarea/concretizarea măsurilor de politici ce țin de realizarea deplină a intențiilor reproductive.

În acest context, aprofundarea cercetărilor privind schimbările în comportamentul reproductiv și tendințele de lungă durată ale fertilității prezintă o actualitate deosebită, contribuind la extinderea cunoștințelor referitoare la tranziția fertilității și diferențieri sociodemografice ale acesteia, precum și caracteristicile care diferențiază comportamentul reproductiv al diferitelor grupuri sociale de femei.

Este importantă elaborarea politicilor familiale la schimbările socioeconomice ale familiilor din Republica Moldova, ținând cont de impactul factorilor sociodemografici asupra fertilității. Sunt importante și necesare propunerile elaborate privind adaptarea politicilor la condițiile sociale și economice ale familiilor în contextul ulterioarelor transformări ale societății.

Metodologia cercetării

Raportul analitic reprezintă o abordare explicativă privind impactul factorilor sociodemografici asupra comportamentului reproductiv al femeilor din Republica Moldova. Lucrarea de cercetare are la bază analiza secundară a micro datelor studiului demografic Generații și Gen (2020). Interesul inițierii unei cercetări ce ar evidenția pe de o parte impactul factorilor sociodemografici asupra nivelului fertilității, iar pe de altă parte schimbările în dinamica intergeneraională a comportamentului reproductiv, a determinat alegerea temei, obiectivelor, precum și scopului acestei cercetări.

Scopul studiului constă în identificarea factorilor determinanți ai fertilității și analiza dinamicii intergeneraționale a comportamentului reproductiv.

Pentru atingerea scopului cercetării au fost înaintate următoarele **obiective**:

- Determinarea particularităților modificării calendarului fertilității la diferite grupuri sociale de femei (nivelul de educație, mediul de reședință, vârstă);
- Identificarea factorilor asociați cu nivelul scăzut al fertilității;
- Analiza dinamicii intergeneraționale a comportamentului reproductiv;
- Delimitarea tipologiei modelelor comportamentului reproductiv al femeilor din Republica Moldova și evidențierea principalelor caracteristici.

Eșantionul selectat. Sursa empirică a studiului constituie baza de date a studiului demografic Generații și Gen (2020)[3]. Pentru calcularea numărului mediu de copii per femeie, în funcție de vârsta la nașterea primului

[3] Strategia Națională de Dezvoltare „MOLDOVA 2030".

copil pe grupe de vârste, a fost selectat un subeșantion de 4056 femei cu vârstele cuprinse între 30-69 de ani. Pentru calcularea probabilităților de a avea cel puțin un copil pe parcursul vieții la femeile de diferite grupuri sociale au fost selectate două subeșantioane: femeile după nivelul de educație, cu vârstele 40-49 de ani (N=733) și respectiv femei după mediul de reședință inclusiv mun. Chișinău, cu vârstele 40-49 de ani (N=546).

Eșantionul total de 2705 de femei cu vârsta de 15-49 de ani a fost selectat pentru a identifica factorii asociați cu nivelul scăzut al fertilității. Identificarea modelelor de comportament reproductiv a fost realizată pe un eșantion de 1546 respondente, reprezentând generațiile mai tinere și cele mai mature care constituie contingentul feminin fertil (20-49 de ani).

Metodele statistice. La elaborarea raportului analitic au fost utilizate diverse metode generale ale cercetării științifice, inclusiv statistici descriptive și statistici inferențiale. Statisticile descriptive presupun utilizarea unei serii de variabile medii, în special vârsta medie a mamei la prima naștere, numărul mediu de copii per femeie de vârstă fertilă, intervalul protogenezic dar și intervalele intergenezice, mediana. Identificarea caracteristicilor comportamentului reproductiv la respondentele selectate, fiind posibilă prin calcularea vârstei medii a mamei la prima naștere și numărul de copii născuți, care de altfel cel mai bine arată modificările în calendarul fertilității femeilor.

Analiza aprofundată a fost aplicată în scopul identificării factorilor asociați cu nivelul scăzut al fertilității și elaborării tipologiei comportamentului reproductiv. Pentru identificarea factorilor asociați cu nivelul scăzut al fertilității a fost aplicată analiza regresională de tip logit (tab. 1). Modelul a inclus variabilele predictori ce presupun factori sociodemografici. Prin metoda excluderii treptate, au fost eliminate variabilele predictori cu cea mai scăzută semnificație statistică. Elaborarea tipologiei modelelor de comportament reproductiv a fost realizată având la bază criteriile cheie vârsta medie a mamei la prima naștere și vârsta la prima căsătorie la cohortele feminine mai tinere și cele mai mature cu anul nașterii 1990-1979. Tehnica de elaborare a clusterelor utilizată presupune analiza ierarhică de cluster prin metoda Ward.

Tabelul 1. Descrierea variabilelor utilizate în regresia logistică privind determinanții numărului de copii născuți

	Variabile	Variantele de răspuns (recodificate)
1.	Nivelul de educație al respondentei (dem07)	Nivelul scăzut de educație Nivelul mediu de educație Nivelul superior de educație
2.	Nivelul de educație al partenerului (dem25)	Nivelul scăzut de educație Nivelul mediu de educație Nivelul superior de educație
3.	Mediul de reședință	Urban Rural
4.	Utilizarea contraceptivelor (Fert12)	Metode tradiționale Metode moderne Niciuna dintre
5.	Statutul ocupațional al partenerului (dem26)	Angajat Neangajat

6.	Vârsta debutului relațiilor sexuale (fer23)	Până la 17 ani 18-24 ani 25 ani și mai mult
7.	Vârsta la prima căsătorie	Până la 21 ani 22-25 ani 26 ani și mai mulți
8.	Vârsta mamei la prima naștere	Până la 22 ani 23-26 ani 27 ani și mai mult
9.	Ajutor permanent în îngrijirea copilului (hhd18)	Da Nu
10.	Utilizarea internetului (dem15)	Până la două ore pe zi Mai mult de două ore pe zi
11.	Satisfacția de locuință (dem12)	Satisfăcută Nesatisfăcută
12.	Respondenta are partener (dem21)	Da Nu
13.	Numărul ideal de copii în familie (fer16b)	Până la doi copii Mai mult de doi copii
14.	Aranjament flexibil de lucru (wrk20)	Până la 40 de ore Mai mult de 40 de ore
15.	Locuiește împreună cu partenerul (dem30a)	Da Nu

Factorii asociați cu nivelul scăzut al fertilității

1.1 Calendarul nașterilor: factorii amânării fertilității și consecințe

În ultimele decenii, în Republica Moldova au avut loc schimbări semnificative în comportamentul reproductiv al generațiilor tinere. Tendințele observate se bazează pe o transformare radicală a calendarului nașterilor, ceea ce constituie un determinant al diferențelor în nivelul fertilității. Distorsiunile ratei totale de fertilitate (RTF), cauzate de restructurarea calendarului nașterilor (amânarea nașterilor spre vârstele mai mature) au redus nivelul indicatorului pentru anii calendaristici.

Astfel, diferențele fertilității intergeneraționale (generațiile mai mature și cele mai tinere), precum și cele asociate cu nivelul de educație, mediul de reședință și vârsta femeilor sunt determinate de schimbările calendarului nașterilor, în special a vârstei mamei la prima naștere. Cercetări multiple demonstrează că nașterea copiilor la vârste tinere, de regulă, duce la un număr mai mare de copii născuți pe parcursul vieții

reproductive[4], pe când amânarea naşterilor spre vârstele mai mature (tempo effect) prezintă una din cauzele principale ale scăderii numărului de copii născuți[5].

Conform datelor statistice oficiale în perioada 1991-2020 s-a înregistrat o scădere semnificativă a fertilității în rândul femeilor cu vârstele cuprinse între 15 și 24 de ani. Dacă în 1991 această grupă de vârstă reprezenta 54,8% din numărul total al naşterilor, până în 2020 această cifră a scăzut până la 28,5% (cu 26,3% mai puțin). În același timp, vârful curbei fertilității în prezent este concentrată în grupul de femei cu vârstele cuprinse între 25 și 34 de ani (în 2020 - 57,6%; în 1991 - doar 38,8%).

În Republica Moldova, debutul amânării fertilității s-a declanșat din anul 1996, reprezentând primul an din grupul de trei ani în care vârsta medie a mamei la prima naștere, crește cu mai mult de 0,3 ani (definiția lui Kohler și Ortega, 2002)[6]. Astfel, din 1996 până în 2020 vârsta mamei la prima naștere a crescut cu 2,5 ani[7].

Schimbările în structura naşterilor după vârsta mamei care au avut loc, au influențat semnificativ rata totală de fertilitate în Republica Moldova. Această influență este observată prin compararea ratelor specifice de fertilitate. Din 1991 până în 2020 ratele specifice de fertilitate la vârstele timpurii (până la 20 de ani), a scăzut de 2,3 ori, iar pentru femeile cu vârsta între 20 și 24 de ani - de exact de 2 ori.

Scăderea numărului de naşteri la vârstele mai tinere a dus la reducerea numărului de copii născuți cu 0,68 copii per femeie de vârstă fertilă. La grupele mai mari, de la 30 la 49 de ani, dimpotrivă, s-a observat o creștere a natalității însă de numai 0,23 copii. În consecință în 2020 valoarea RTF a fost cu 0,49 copii mai mică decât în 1991 (1,78, respectiv 2,3). În acest context, analiza particularităților influenței calendarului fertilității asupra numărului mediu de copii născuți către sfârșitul perioadei reproductive reprezintă un interes științific sporit.

Evaluarea relației dintre amânarea naşterii primului copil și numărul mediu de copii născuți este posibilă datorită studiului demografic Generații și Gen realizat pentru prima dată în Republica Moldova în anul 2020.

În acest scop au fost selectate în total patru grupuri de femei cu intervale de vârste de zece ani 30-69 de ani, care includ generații mai tinere și mai mari. Aceste generații de vârstă au fost grupate în funcție de vârsta mamei la naşterea primului copil (până la 19 ani, 20 - 24, 25 – 29 și 30 de ani și mai mult), iar pentru fiecare grup de vârstă a fost calculat numărul mediu de copii născuți per femeie.

Rezultatele analizei demonstrează legătura directă dintre vârsta mamei la prima naștere și numărul mediu de copii născuți pe parcursul vieții reproductive. Naşterea primului copil la vârstele mai tinere este asociată cu un număr mai mare de copii, pe când amânarea naşterii primului copil către vârstele mai mature este asociat

[4] Gustafsson, S. (2001). Optimal age at motherhood. Theoretical and empirical considerations on postponement of maternity in Europe. În: Journal of Population Economics, vol. 14(2), pp. 225−247. ISSN 0933-1433, eISSN 1432-1475.
[5] Berrington, A., Stone, J., and Beaujouan, E. (2015). Educational Differences in Timing and Quantum of Childbearing in Britain: A Study of Cohorts Born 1940-1969. Demographyc Research.
[6] Kohler H., Ortega J. A., Tempo-Adjusted Period Parity Progression Measures, Fertility Postponement and Completed Cohort Fertility, Demographic research, volume 6, article 6, pages 91-144, 2002.
[7] Gagauz O. și alții. Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări principale și politici necesare. Chișinău, INCE, 2021, 168 p.

cu un număr mediu mai mic de copii. Această tendință a fost observată pentru toate subgrupurile de femei selectate. Femeile care dau naștere primului copil până la vârsta de 19 ani, către vârsta de 30-39 de ani înregistrează deja 2,39 copii per femeie, iar către sfârșitul perioadei reproductive acesta este și mai mare - un număr mediu de 2,43 copii. Printre femeile care au născut primul lor copil între 20 și 24 de ani, numărul mediu de copii născuți (în funcție de grupa de vârstă) fluctuează de la 2,17 la 2,26 copii per femeie de vârstă fertilă, ceea ce asigură reproducerea simplă a generațiilor. Nașterea primului copil la vârstele tardive 25-29 de ani, numărul mediu de copii născuți este semnificativ redus: circa 1,93 copii iar pentru femeile care nasc după vârsta de 30 de ani este de 1,60 copii.

Tabelul 1. Numărul mediu de copii per femeie, în funcție de vârsta la nașterea primului copil, grupe de vârste

Vârsta mamei la nașterea primului copil	Grupe de vârste ale femeilor (vârsta la momentul realizării chestionarului)				
	30-39 de ani	40-49 de ani	50-59 de ani	60-69 de ani	Total: 30-69 de ani
Până la 19 ani	2,39	2,37	2,42	2,50	**2,43**
20-24 de ani	2,17	2,15	2,24	2,36	**2,26**
25-29 de ani	1,81	1,92	1,86	2,08	**1,93**
30 de ani și mai mult	1,57	1,58	1,60	1,62	**1,60**

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020
Baza de calcul: femei de la 30 la 69 de ani, (N = 4056).

Amânarea nașterii primului copil implică indirect un număr mai mic de copii către sfârșitul perioadei reproductive. Totodată, reprezintă o consecință a reducerii probabilității de a naște copii de ranguri mai mari. Astfel pentru femeile care au născut primul lor copil până la vârsta de 19 ani, se asociază cu o probabilitate înaltă de a naște nu mai puțin de doi copii 89,6% și nu mai puțin de trei copii circa 48,3%. Femeile care amână fertilitatea către vârsta de 30 de ani și mai mult reduc probabilitatea de a naște nu mai puțin de doi copii până la 43,8% , iar nu mai puțin de trei copii -15,1%.

Tabelul 2. Probabilitatea de a avea doi și trei copii în funcție de vârsta mamei la nașterea primului copil

Vârsta mamei la nașterea primului copil	Probabilitatea de a naște (%)		Numărul mediu de copii născuți
	nu mai puțin de doi copii	nu mai puțin de trei copii	
Până la 19 ani	89,6	48,3	**2,37**
20-24 de ani	84,6	30,4	**2,15**
25-29 de ani	75,8	17,2	**1,92**
30 de ani și mai mult	43,8	15,1	**1,58**

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020
Baza de calcul: femei de la 40 la 49 de ani, (N = 821)

În scopul explorării impactului factorilor socio-demografici asupra probabilității de a naște cel puțin un copil pe parcursul vieții reproductive, în baza datelor GGS, au fost calculate probabilitățile nașterii cel puțin a unui copil pentru grupuri socio-demografice diferite de femei, cum ar fi femeile cu un nivel diferit de studii, femeile din mediul rural și urban, inclusiv cele din mun. Chișinău.

Pentru calcularea probabilităților nașterii cel puțin a unui copil au fost selectate femeile cu vârsta cuprinsă între 40-49 de ani, care și-au finalizat studiile până la vârsta de 24 de ani. Alegerea acestui grup de vârstă al femeilor a fost determinată de faptul că acestea au finalizat complet sau sunt la etapa de încheiere a procesului de reproducere. Femeile în vârsta de 40-49 de ani înregistrate la momentul desfășurării studiului demografic GGS se referă la cohortele feminine cu anul nașterii 1970-1980, care au fost în cea mai activă vârstă de reproducere la sfârșitul anilor ’80 și pe parcursul ultimului deceniu al secolului trecut, precum și în primul deceniu al secolului actual. Astfel, comportamentul reproductiv al acestora a fost sub influența a mai multor factori, cum ar fi politicile familiale de stimulare a natalității, criza socioeconomică din anii ’90, stabilizarea relativă a situației socioeconomice în anii 2000, transformarea orientărilor valorice și diminuarea controlului social asupra comportamentului reproductiv.

Datele obținute demonstrează o diferență semnificativă a probabilităților de a naște cel puțin un copil la o anumită vârstă în funcție de nivelul de educație al femeilor (fig. 1), cele cu studii superioare caracterizându-se cu probabilități scăzute de a avea un copil la vârste tinere. Astfel, probabilitatea de a avea un copil la vârsta de 24 de ani pentru femeile cu nivelul superior de educație constituie 50%, pe când pentru femeile cu nivelul de educație mediu și scăzut – 70%. Începând cu vârsta de 25 de ani, probabilitatea de a avea cel puțin un copil la femeile cu studii superioare începe să crească, iar probabilitatea în valoare de 70% este atinsă la vârsta de 28 de ani. La vârsta de 33 ani probabilitatea de a avea cel puțin un copil la femeile cu un nivel de studii diferit se egalează, la vârstă de 35 ani ajunge la 90%. Din cele prezentate se constată că în pofida probabilităților scăzute de a naște un copil la vârste tinere pentru femeile cu studii superioare, totuși o bună parte a acestora către vârsta de 35 de ani nasc cel puțin un copil. Femeile cu nivelul de studii medii și scăzute încep activitatea de reproducere la vârstele tinere, probabilitatea de a avea cel puțin un copil la vârsta de 20 de ani este de 50%, iar la vârsta de 26 de ani – 80%, astfel ele dispun de mai mult timp pentru nașteri de rangul doi sau trei și mai mulți până la sfârșitul perioadei reproductive.

Figura 1. Probabilitatea de a avea cel puțin un copil la o vârstă respectivă în funcție de nivelul de educație al femeilor

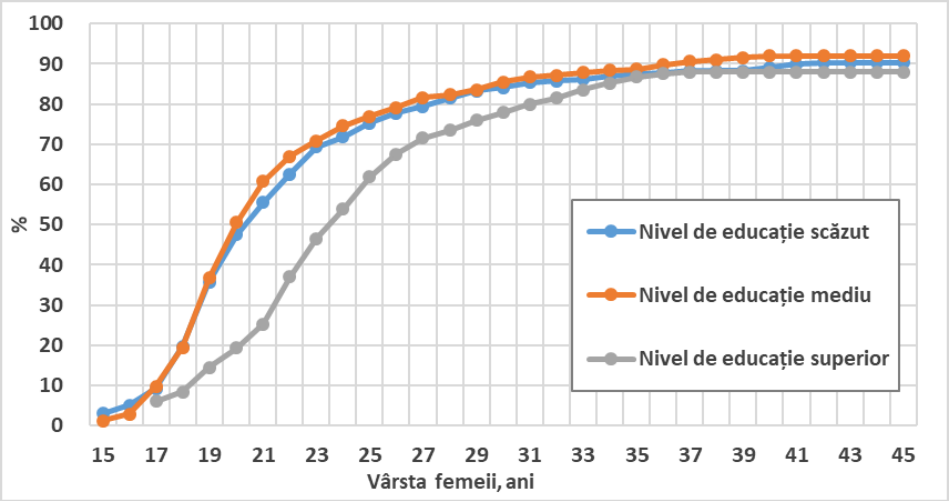

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, femeile în vârstă de 40-45 de ani (N=733)

Până la vârsta de 35 de ani probabilitatea de a naște cel puțin un copil se egalează pentru femeile cu niveluri de educație diferit. Putem afirma că între 25 și 33 de ani are loc fertilitatea compensatorie la femeile care, sub influența unor circumstanțe obiective (educație, angajare, obținerea locuinței), au fost nevoite să amâne realizarea intențiilor reproductive. Cercetările arată că femeile cu un nivel mai înalt de educație "recuperează" nașterile amânate la vârste mai mature în comparație cu femeile mai puțin educate care nasc la vârste timpurii, iar recuperarea se realizează, de obicei, după vârsta de 30 de ani[8].

Probabilitatea de a avea cel puțin un copil până la o anumită vârstă după mediul de reședință a femeilor arată diferențieri semnificative, curbele probabilităților având un profil diferit (fig. 2). Cele mai mari diferențe se observă la vârste tinere până la 25 de ani inclusiv. Pentru femeile din mediul rural probabilitatea de a avea cel puțin un copil la vârstă de 26 de ani constituie 80%, pe când pentru cele din mediul urban – sub 70%, iar din mun. Chișinău – puțin peste 60%. Dacă, începând cu vârsta de 28 de ani, probabilitățile de a avea cel puțin un copil pentru femeile din mediul rural și urban se apropie, diferențele fiind în diminuare, pentru cele din mun. Chișinău rămân semnificativ mai scăzute. După vârsta de 29 de ani curba probabilității de a naște cel puțin un copil pentru femeile din mun. Chișinău depășește pe cea din mediul urban, ceea ce presupune un nivel al fertilității deplasată către vârstele mai mari în mun. Chișinău. Către vârstele 40-45 de ani probabilitatea de a avea cel puțin un copil pentru femeile de la sate și de la orașe se apropie până la 90%, iar pentru femeile din mun. Chișinău puțin mai înaltă de 80%. Menționăm că femeile din mediul urban, în special din mun. Chișinău se evidențiază cu probabilități mai scăzute de a avea cel puțin un copil pană la vârstă de 30 de ani.

[8] Sobotka, T. Post-transitional fertility: the role of childbearing postponement in fuelling the shift to low and unstable fertility levels. In: Journal of Biosocial Science. 2017, vol. 49(S1), S20-S45. ISSN 0021-9320, eISSN 1469-7599.

Figura 2. Probabilitatea de a avea cel puțin un copil până la o anumită vârstă a unei femei, după mediul de reședință

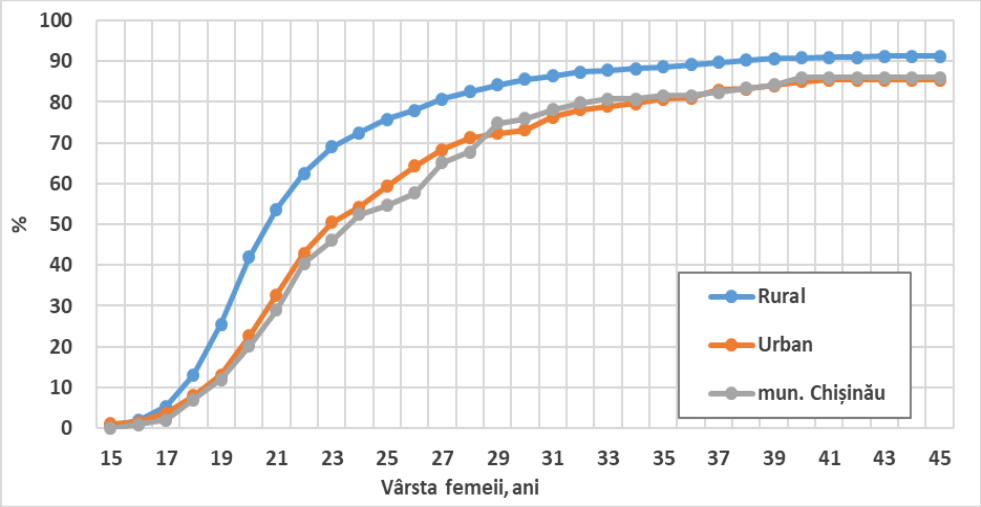

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020
Baza de calcul: femei de vârstele de la 40 la 45 de ani (N=751)

Amânarea primelor nașteri demonstrează un impact semnificativ atât asupra probabilităților de a naște copii de ranguri mai mari, doi și mai mulți cât și asupra numărului mediu de copii născuți. Creșterea vârstei medii a mamei la nașterea primului copil are o legătură directă cu numărul mediu de copii născuți către sfârșitul perioadei de reproducere a populației feminine. Iar vârsta mai mare a mamei la nașterea primului copil este caracteristică femeilor din mediul urban și a celor cu nivelul de studii superioare. În același timp, cele mai mari diferențe în proporția femeilor care au născut cel puțin un copil se observă în vârsta de până la 25 de ani. Până la vârsta de 45 de ani o bună parte a femeilor, indiferent de nivelul de studii și mediul de reședință, au dat naștere la cel puțin un copil, ceea ce corespunde orientărilor valorice ale populației privind semnificația înaltă a copiilor, auto-împlinirea personală. Ponderea femeilor care către sfârșitul perioadei reproductive n-au născut nici un copil este scăzută.

1.2 Determinanții numărului de copii

În acest paragraf analizăm factorii socio-demografici cu impact asupra numărului total de copii pe care îi pot avea femeile din Republica Moldova. Un număr total de 2705 femei cu vârste cuprinse între 15 și 49 de ani care au cel puțin un copil au fost selectate din baza de date GGS (2020).

Tabelul conține coeficienții și valorile exprimate ale modelului de regresie logistică care arată probabilitatea de a avea mai mult de doi copii. Semnificația statisticii Wald (sub coloana etichetată Sig) indică importanța variabilei predictor în model. Coloana beta exponențială exp (B), este factorul prin care se modifică șansele apariției celui de-al doilea copil și mai mulți (raportul de șanse), atunci când variabila independentă crește cu o unitate.

Astfel, au fost elaborate mai multe modele de regresie logistică, unde au fost introduse variabile posibile (socio-demografice, economice), care arată relația dintre variabilele selectate și probabilitatea de a avea mai mulți de doi copii. Prin metoda excluderii (Backward Wald) au fost selectați determinanții care au o

semnificație statistică înaltă. Ultimul model regresional a permis evidențierea factorilor determinanți cu o semnificație statistică înaltă (Sig. <0,5). Variabila de referință utilizată în cadrul acestui model regresional a vizat femeile care au doi copii și mai mulți.

Rezultatele obținute demonstrează diferențieri semnificative ale probabilităților de a avea doi copii și mai mulți. Contribuția mediului urban (variabila de referință), nu este semnificativă în predicția apariției celui de-al doilea copil și mai mulți. Motivul diferențierii teritoriale a fertilității (și anume în mediul rural nivelul fertilității este mai înalt, iar în mediul urban este mai mic) se explică prin faptul că oamenii din mediul rural păstrează atitudini și stiluri de viață tradiționale, cu o orientare valorică către familiile numeroase și o preferință pentru familiile extinse[9]. Populația rurală poate fi astfel considerată o subcultură „orientată spre familie" în interiorul unei țări. Orașele, la rândul lor, sunt locurile în care a început și s-a răspândit „a doua" tranziție demografică și rămân, de asemenea, un determinant al valorilor „postmoderne". Orașele promovează autonomia individuală și auto actualizarea și, astfel, alegerile individuale, care (în ciuda varietății lor) înseamnă, de obicei, mai puțini copii[10].

Nivelul de educație este unul dintre cei mai importanți factori sociali care diferențiază fertilitatea. O relație asociere dintre educația femeilor și fertilitatea scăzută a fost observată în majoritatea țărilor Europei Centrale și de Est inclusiv Republica Moldova. Femeile cu un nivel mai înalt de educație nasc mai puțini copii și încep procrearea la vârste mai mari decât femeile cu un nivel mai scăzut de educație[11]. Rezultatele regresiei arată că nivelul de educație este asociat cu un număr mai mic de copii născuți. Contribuția studiilor superioare este nesemnificativă în predicția numărului mai mare de copii pe care îi poate avea o femeie. Altfel putem spune, cu cât crește nivelul de educație cu atât scade probabilitatea de a avea doi copii și mai mulți. O situație inversă este înregistrată de țările nordice unde nivelul de educație al femeii se asociază pozitiv cu numărul de copii născuți. De exemplu, în țările din Europa de Nord și de Vest (Austria, Franța, Germania, Marea Britanie, Norvegia, Suedia, Irlanda, Islanda), rata nașterilor de rangul 2 și 3 crește, de obicei, odată cu nivelul de educație[12]. Studiile comparative recente ale țărilor nordice confirmă că politicile care facilitează combinarea vieții de familie cu angajarea în câmpul muncii le revin un rol esențial în menținerea nivelului fertilității, care asigură înlocuirea simplă a generațiilor. Fertilitatea relativ înaltă și stabilă a țărilor nordice, dar și a celor din Vest, depind în mare măsură de condițiile favorabile pe piața muncii, care permit îmbinarea rolurilor profesionale și a celor familiale, angajamentele autorităților în oferirea posibilităților de îngrijire a copilului, concediul parental (bazat pe principiul de înlocuire a veniturilor individuale în legătură cu concediul de maternitate), fiind considerate a facilita reconcilierea vieții profesionale cu viața de familie.
Nivelul de educație al femeilor reprezintă un predictor la fel de important, iar probabilitatea ca femeile cu un nivel de studii scăzut (variabila de referință) să aibă doi copii și mai mulți este de 98%, iar raportul de șanse este de aproape două ori. Pentru femeile cu nivelul mediu de studii puterea asocierii dintre variabilă și rezultat

[9] Matias, L. (2019). Fertility Decline in Urban and Rural Areas of Developing Countries. In: Population and Development Review, nr. 45 (2), pp. 301-320. ISSN 0098-7921, eISSN 1728-4457.
[10] Kulu H., Boyle P.J. (2009). High fertility in city suburbs: compositional or contextual effects? In: European Journal of Population, vol. 25(2), pp. 157–174. ISSN 01686577, eISSN 1579895.
[11] Brzozowska, Z. (2015). Female education and fertility under state socialism: evidence from seven Central and South Eastern European countries. Population (English Edition), 70(4), 731-769.
[12] Musick, K., England, P., Edgington, S. and Kangas, N. (2009). Education differences in intended and unintended fertility. In: Social Forces, vol. 88(2), pp. 543–572. ISSN 0037-7732, eISSN 1534-7605.

este de 1,4 ori, ceea ce presupune că, cu cât nivelul de educație al femeii crește cu atât șansele de a avea doi și mai mulți copii scad.

Starea civilă (variabila de referință – căsătorite) demonstrează o legătură statistică semnificativă cu variabila dependentă, reprezentând un predictor important pentru apariția celui de-al doilea copil și mai mulți la femeile căsătorite. Astfel pentru femeile căsătorite probabilitatea de a avea doi și mai mulți copii – este de 1,663 ori mai mare. Amânarea căsătoriei și răspândirea modelelor alternative de convieţuire este considerat un factor major în scăderea fertilității, ceea ce ne confirmă și analiza de regresie.

Tabelul 3. Factorii determinanți ai numărului de copii născuți, modelul regresiei logistice (N= 380)

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
VD – un copil; VI - doi și mai mulți						
Mediul de reședință (urban)	-,433	,215	4,067	1	,044	,649
Nivelul de studii (studii scăzute)	,768	,276	7,711	1	,005	2,154
Nivelul de studii (studii medii)	,531	,262	4,114	1	,043	1,701
Starea civilă (căsătorite)	,508	,261	3.797	1	,030	1,663
Vârsta mamei la prima naștere copil (1)	1,614	,458	12,422	1	,000	5,022
Vârsta mamei la prima naștere (2)	1,027	,462	4,944	1	,026	2,791
Numărul ideal de copii în familie (până la doi copii)	-1,235	,342	13,027	1	,000	,291
Statutul ocupațional al femeii (neangajată)	,944	,237	15,922	1	,000	2,571
Constanta	-,814	,280	8,455	1	,004	,443
R^2	**0,409**					
Numărul de cazuri	**380**					

Vârsta medie la prima căsătorie arată o contribuție semnificativă asupra numărului de copii născuți. Cu cât vârsta la prima naștere este mai mare cu atât probabilitatea de a avea mai mult de doi copii este mai mică.

Reprezentările reproductive arată o relație statistică semnificativă cu numărul final de copii. Astfel, pentru femeile care au declarat un număr ideal de copii în familie de până la doi copii probabilitatea de a avea doi copii și mai mulți este în scădere. Ceea ce presupune că orientările reproductive reprezintă un predictor important pentru femeile din Republica Moldova.

Relația dintre statutul ocupațional al femeilor și numărul de copii arată că probabilitatea de a avea mai mult de doi copii pentru femeile neangajate este de 2,5 ori. Explicațiile existente în literatură se axează pe două ipoteze. Prima ipoteză se referă la rolul incompatibil al femeilor de a combina maternitatea și activitatea profesională, iar pe de altă parte costul de oportunitate al femeilor.

Contribuție scăzută în predicția de a avea doi copii și mai mulți au arătat factorii: mediul urban de reședință și reprezentările reproductive de până la doi copii (numărul ideal de copii în familie). Pe când contribuția înaltă în predicția de a avea doi copii și mai mult au arătat factorii: vârsta timpurie a mamei la prima naștere, și în cadrul femeilor neangajate cu un raport de șanse de 2,5 ori mai mult decât la femeile angajate, precum și femeile căsătorite.

Dinamica intergenerațională a comportamentului reproductiv

2.1. Modificarea comportamentului reproductiv

Factorul principal în modificarea comportamentului reproductiv al populației reprezintă schimbările în activitatea de reproducere a generațiilor mai mari și al celor mai tinere. În literatura științifică se evidențiază două componente ale comportamentului reproductiv – procreator care vizează nașterea și cel ce privește întreruperea sarcinii (prin avort) sau planificat prin utilizarea contraceptivelor - în cadrul cărora este reglementat momentul și numărul nașterilor (sau absența acestora). Pentru o familie numeroasă, ciclurile comportamentului reproductiv se datorează în principal particularităților fertilității, în timp ce pentru o familie mică comportamentul reproductiv se datorează prevenirii și întreruperii sarcinii[13]. Comportamentul reproductiv al populației reprezintă un determinant - cheie al natalității în general și al fertilității în special. Principalele caracteristici ale comportamentului reproductiv sunt numărul real de copii, vârsta la care se nasc copiii, precum și intervalul proto și intergenezic (perioade dintre nașterile succesive în cazul a mai multor copii).

Analiza este bazată pe cohortele generaționale mari, identificate după principiul intervalelor de vârstă de 10 ani. Având în vedere că în cohorta de vârstă până la 19 ani, 98,2% nu au copii, (conform raportului GGS)[14], comparăm comportamentul reproductiv a patru cohorte de vârstă de la 20-29 la 60-69 de ani. De menționat este că toate aceste generații trăiesc deja perioada de tranziție demografică. Pe de o parte, cohortele feminine care s-au născut în a doua jumătate a anilor `70 și în prima jumătate a anilor 80` au înregistrat pentru prima dată o scădere bruscă a fertilității în țările europene ex-sovietice[15]. Pe de altă parte, generațiile în vârstă de 50-59 de ani au intrat într-o perioadă de activitate reproductivă în anii 1960-1970 când în Republica Moldova a fost specific un model timpuriu al fertilității, mai mult chiar, în aceste cohorte a avut loc întinerirea

[13] Демографический энциклопедический словарь/ Гл. ред. Д. И. Валентей. — М.: Сов. энцикл., 1985. — 608 с

[14] Republic of Moldova – Generations and Gender Survey (2020). Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Moldova, National Bureau of Statistics (survey sample), UNFPA, NIDI-GGP (as partner and distributor).

[15] Grigoraș, E. Particularities of fertility transition: comprehensive comparative analysis in Republic of Moldova and selected European countries. In: Демографія та Соціальна Економіка. 2019, № 1(35), pp. 53-68. ISBN 2072-9480, ISBNe 2309-2351. DOI: https://doi.org/10.15407/dse2019.

modelului reproductiv sub influența politicilor familiale din anii `80 și în rezultatul reducerii nașterilor de ranguri mai mari la vârstele mai mature. Astfel, aceste generații pot demonstra cum modelul comportamentului reproductiv se schimbă treptat la etapa actuală, adică în perioada tranziției demografice.

Tendința modificării comportamentului reproductiv este observată prin compararea ponderii femeilor după numărul de copii născuți. Cu cât grupa de vârstă este mai matură cu atât proporția femeilor care au născut trei copii și mai mulți este mai mică. Astfel, în grupa de vârstă 60-69 de ani, proporția femeilor care au născut trei copii și mai mulți este de 41,4%. În comparație cu generațiile de vârste mai tinere, care și-au încheiat perioada reproductivă 50-59 de ani, proporția este mai mică de 36,5%, iar pentru generațiile de vârste 40-49 de ani este de doar 31,5% (fig. 3).

Totodată, este observată creșterea proporției femeilor care au născut un singur copil și doi copii la generațiile mai tinere de femei. Circa 30,1% dintre femeile de vârstă 20-29 de ani nu au copii, pe când către vârstele care marchează încheierea perioadei reproductive proporția femeilor fără copii este mică de 5,9% - pentru femeile în vârsta de 50-59 de ani.

Dacă omitem cohorta de vârstă de 20-29 de ani, care se află în perioada de reproducere activă, observăm că schimbarea principală este o schimbare a modelului tradițional al familiei cu mai mulți copii. Astfel fiind observată creșterea proporției femeilor cu un singur copil. Generațiile de femei cu un singur copil este mai mare în subgrupurile de vârste 40–49 și 50–59 de ani.

Figura 3. Numărul de copii din cohortele de vârstă la momentul studiului

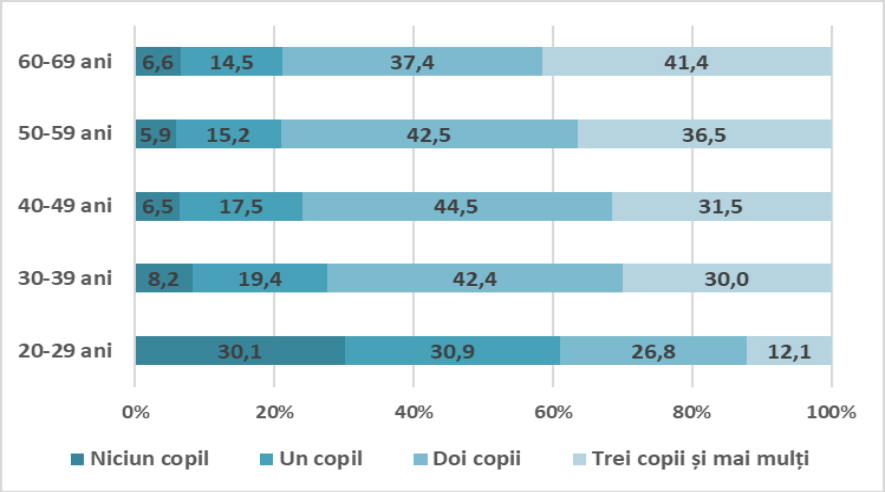

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020

Schimbarea ciclului reproductiv este observat la generațiile de vârste 30-39 de ani prin modificarea semnificativă a vârstei la care femeile nasc primul lor copil. Vârsta mediană arată tendința centrală a modificării vârstei mamei la prima naștere, semnificând că jumătate dintre femei înregistrează vârsta mediană la nașterea primului copil către vârsta de 22 ani iar cealaltă jumătate către vârstele mai mari de 22 de ani. Astfel, modificările comportamentului reproductiv este observat la generațiile de vârste 30-39 de ani, care

înregistrează vârsta mediană de 22 de ani, pe când cele de 40-49 de ani și 50-59 de ani – vârsta mediană de 21 ani.

Figura 4. Vârsta și anul nașterii primului copil din cohortele generaționale (mediana, doar acei respondenți care au cel puțin un copil).

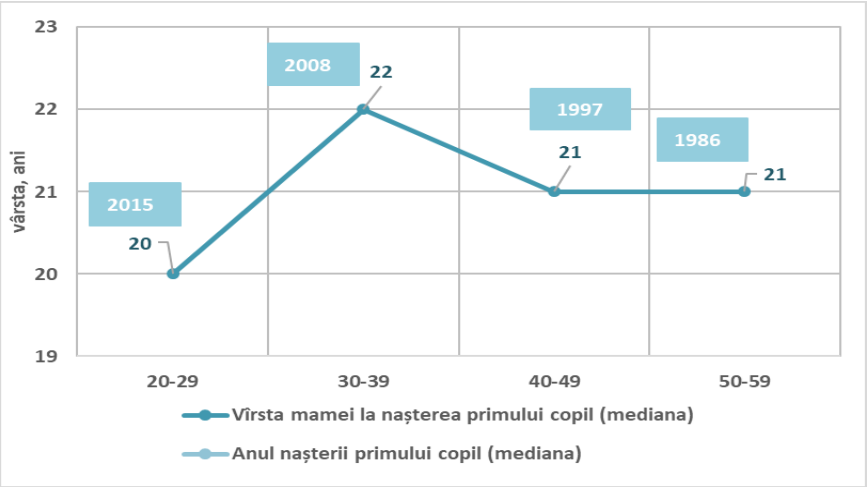

Sursa: calculat de autor în baza datelor GGS, 2020

Aceste tendințe sunt evidențiate și de înțeles, fiind discutate în mod repetat. De regulă factorii determinanți ai schimbărilor tendinței de amânare a nașterii primului copil se explică prin factorii culturali, o scădere a importanței familiei și a valorilor familiale[16].

2.2 Modele ale comportamentului reproductiv

Pentru a evidenția modelele comportamentului reproductiv al femeilor din generații mai tinere și mai mature, a fost elaborată o tipologie, care presupune gruparea femeilor cu caracteristici asemănătoare în interiorul grupului acestora și care se deosebesc în exterior. Tipologia a fost elaborată în baza a două criterii-cheie: vârsta mamei la prima naștere și vârsta medie la prima căsătorie la cohortele feminine cu anul nașterii 1990-1979. Au fost selectate cohortele mai tinere și mai mature Identificarea modelelor comportamentului reproductiv al femeilor de vârstă reproductivă și care și-au încheiat perioada reproductivă, face posibilă identificarea grupurilor țintă sau grupurile cu potențial reproductiv din rândul populației feminine asupra cărora ar putea fi înaintate anumite măsuri de politici familiale. Totodată, este posibil de evidențiat tendințele de modificare a comportamentului reproductiv la cohortele mai tinere și cele mai mature. În acest sens au fost identificate patru modele de comportament reproductiv (fig. 5).

În procesul de realizare a acestei tipologii au fost identificate patru clustere care constituie grupuri de femei cu caracteristici omogene între ele, dar care sunt diferite de alte grupuri selectate din baza de date. Ulterior, pentru clusterele identificate au fost analizate caracteristicile cazurilor grupate în fiecare cluster. În acest scop au fost

[16] KOHLER H., BILLARI F. C., ORTEGA, J. A. (2006). Low Fertility in Europe: Causes, Implications and Policy Options, în: F. R. Harris (Ed.), The Baby Bust:nWho will do the Work? Who Will Pay the Taxes? Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 48-109.

utilizate procedurile statistice disponibile în SPSS, cum ar fi analiza descriptivă și frecvențele după diferite variabile socio-demografice și identificate caracteristicile specifice fiecărui cluster/model de comportament reproductiv în raport cu celelalte.

Primul model de comportament reproductiv poate fi numit unul "tradițional cu familie numeroasă" pe motiv că, majoritatea respondentelor au născut trei copii și mai mulți (97,6%), iar numărul mediu de copii la aceste femei este de 3,1. Primele nașteri au loc devreme, vârsta mamei la prima naștere fiind de 19,63 ani, iar cele succesive cu un interval mic. Caracteristic acestui tip de comportament reproductiv este nașterea copiilor cu intervale mici de timp, ceea ce presupune că femeile manifestă un control scăzut asupra nașterilor. Vârsta medie la prima căsătorie a respondentelor este de 20,5 ani. Intervalul protogenezic caracteristic acestui model este de până la 9 luni (52%). Respondentele dețin studii medii și scăzute în proporție de 48,8% și respectiv 40,6%. Ponderea acestor femei în totalul femeilor din eșantion, constituie 21,3%, ceea ce nu constituie un comportament reproductiv prea răspândit, fiind caracteristic cel mai mult mediului rural (80%). Acest tip de comportament reproductiv este specific femeilor din mediul rural, unde atitudinile persistă atitudinile tradiționale față de nașterea copiilor dar și lipsește un control al nașterilor. Totodată, acest tip de comportament reproductiv este răspândit în proporție de 47,9% la cohortele cu anul nașterii 1980-1989, într-o proporție mai mică la cohortele cu anul nașterii 1970-1979 – 40% și în proporție de doar 12% la cohortele cele mai tinere 1990-1999. Cele din urmă reprezintă femeile care locuiesc în mediul rural și s-au căsătorit și au născut la vârstele tinere. Femeile din cadrul acestui cluster a menționat că numărul ideal de copii în familie este de 2,60 copii, ceea ce presupune reprezentări reproductive înalte, dat fiind faptul că cohortele mai mature manifestă o memorie socială privind familiile numeroase și atitudinea pozitivă față de nașterea copiilor.

Cel de-al doilea tip de comportament, „tradițional cu cel mult doi copii" se caracterizează prin nașterea la vârste tinere a primului copil de 19,7 ani și intervale protogenezice de până la 9 luni - 47,9%. Totuși în cadrul acestui tip de comportament persistă modelul de familie cu doi copii (75,4%), fiind și cel mai răspândit în rândul respondentelor 36,1%. Numărul mediu de copii născuți în cadrul acestui tip de comportament reproductiv este de 1,87 copii. Deși femeile se căsătoresc și nasc primul lor copil la vârste tinere, persistă un control asupra nașterii celui de-al doilea copil și mai muți. Distanța mai mare dintre prima și cea de-a doua naștere (mediana fiind de 4,02 ani), implică un comportament rațional determinat preferințele postmoderne de fertilitate. Acest model se regăsește mai mult în mediul rural în proporție de 71% iar în mediul urban în proporție de 28,5%. Acest model ne arată și faptul că femeile din mediul rural se aliniază la procesul tranziției fertilității. Respondentele dispun de studii medii în proporție de 57%, nivelul scăzut de studii - 29% și doar 10% - studii superioare. Cohortele cu anul nașterii 1970-1979 se regăsesc în proporție de 35,7%, cohortele cu anul nașterii 1980-1980 și 1990-1999 în proporție de 32,1% și respectiv 32,2%. Iar numărul ideal de copii în familie fiind de 2,45 copii, mai mic decât la femeile din modelul tradițional cu familie numeroasă.

Cel de-al treilea tip de comportament reproductiv, „modern intermediar" presupune un model de familie cu doi copii (60,6%) și un copil (30,9%) și doar 7,9% dintre respondente au trei copii și mai mulți. Numărul mediu de copii născuți de femeile cu acest tip de comportament este de 1,7 copii. Acest tip de comportament este întâlnit în proporție de 31,3% din totalul eșantionului. În cadrul acestui model, femeile se căsătoresc mai târziu către vârstele de 23-25 ani (49%) și dau naștere primului copil în medie la vârsta de 24,14 ani. Un control mai intens asupra primelor nașteri este observat datorită intervalului protogenezic mai mare de la 10 luni până la doi ani, pe care îl înregistrează circa 39,9% dintre respondente. Totodată, 37,2% dintre femei înregistrează intervalul

protogenezic chiar și mai mult de doi ani. Cel mai mult acest tip de comportament este caracteristic femeilor din mediul urban (53,7%) și îl putem defini ca unul intermediar. În cadrul acestui model este observat creșterea proporției cohortelor feminine cu anul nașterii 1980-1989, constituind 50,8%, ceea ce presupune perioada când femeile din Republica Moldova au început să-și amâne nașterile. Cercetările realizate au arătat că profilul fertilității cohortelor feminine ce s-au născut în a doua jumătate a anilor `70 și în prima jumătate a anilor `80 se schimbă treptat: RSF la vârstele tinere fiind în scădere semnificativă, înregistrând vârful curbei la vârsta de 23 ani, iar intensitatea fenomenului s-a redus practic de două ori[17]. Cohortele cu anul nașterii 1970-1979 înregistrează proporția de 23,8% iar cohortele feminine mai tinere cu anul nașterii 1990-1999, cu proporția de 25,4%. Reprezentările reproductive în cadrul acestui model sunt de 2,4 copii, fiind același ca și la modelul tradițional cu cel mult doi copii.

Cel de-al patrulea tip, comportamentul reproductiv "modern târziu", evidențiază cel mai mult tendința de modificare a comportamentului reproductiv dar și al celui marital. Femeile din acest grup se căsătoresc către vârstele mai mature după 25 ani și dau naștere la primul copil în medie la vârsta de 29,3 ani. Cele mai multe respondente din acest model dețin studii superioare 44,8% și 44%- studii medii. Nu reprezintă cel mai răspândit model, dat fiind faptul că, este observat la circa 11,3% dintre femeile din eșantionul studiat. Cel mai mult acest model este răspândit în mediul urban (60,9%). Cohortele feminine cu anul nașterii 1980-1989 se regăsesc în proporție de 58% ceea confirmă încă o dată modificarea comportamentului reproductiv la cohortele mai tinere și anume amânarea căsătoriei, amânarea primelor nașteri către vârstele mai mature și reducerea numărului de copii de ranguri mai mari. Cohortele feminine cu anul nașterii 1970-1979 înregistrează proporția de 34,5% iar cohortele mai tinere 1990-1999, care se află în perioada cea mai activă de reproducere, este înregistrată o proporție de 7,5%. Numărul ideal de copii în familie este de 2,33 copii, fiind cel mai mic în comparație cu celelalte modele.

În aspect comparativ, în cadrul modelului de comportament reproductiv modern - intermediar, proporția femeilor din mediul urban este mai înaltă – 60,9%, ceea ce justifică tipul de comportament reproductiv dar și marital. În mediul urban proporția femeilor angajate dar și al celor cu studii superioare este mai mare ceea ce face incompatibilă îmbinarea activității profesionale cu cea familială.

Totodată, cohortele feminine cu anul nașterii 1980-1989 înregistrează ponderea mai mare în cadrul modelelor de comportament reproductiv modern – intermediar și modern târziu de 50,8% și respectiv 58%, ceea ce arată modificarea comportamentului demografic al cohortelor mai tinere. În cadrul acestor modele este observat un control mai riguros al nașterilor dar și al intervalelor dintre nașterile succesive.

[17] Gagauz, O.; Grigoraș, E. (2018). Dinamica fertilității în Republica Moldova și țările ex-sovietice din regiunea europeană: convergențe și divergențe. În: Revista de politici sociale "Calitatea vieții", nr.4, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, 22 p. http://www.revistacalitateavietii.ro/2018/CV-4-2018/03.pdf

Figura 5. Caracteristicile modelelor comportamentului reproductiv, după nivelul de studii, mediul de reședință, numărul de copii, intervalul protogenezic, (%), N= 1546

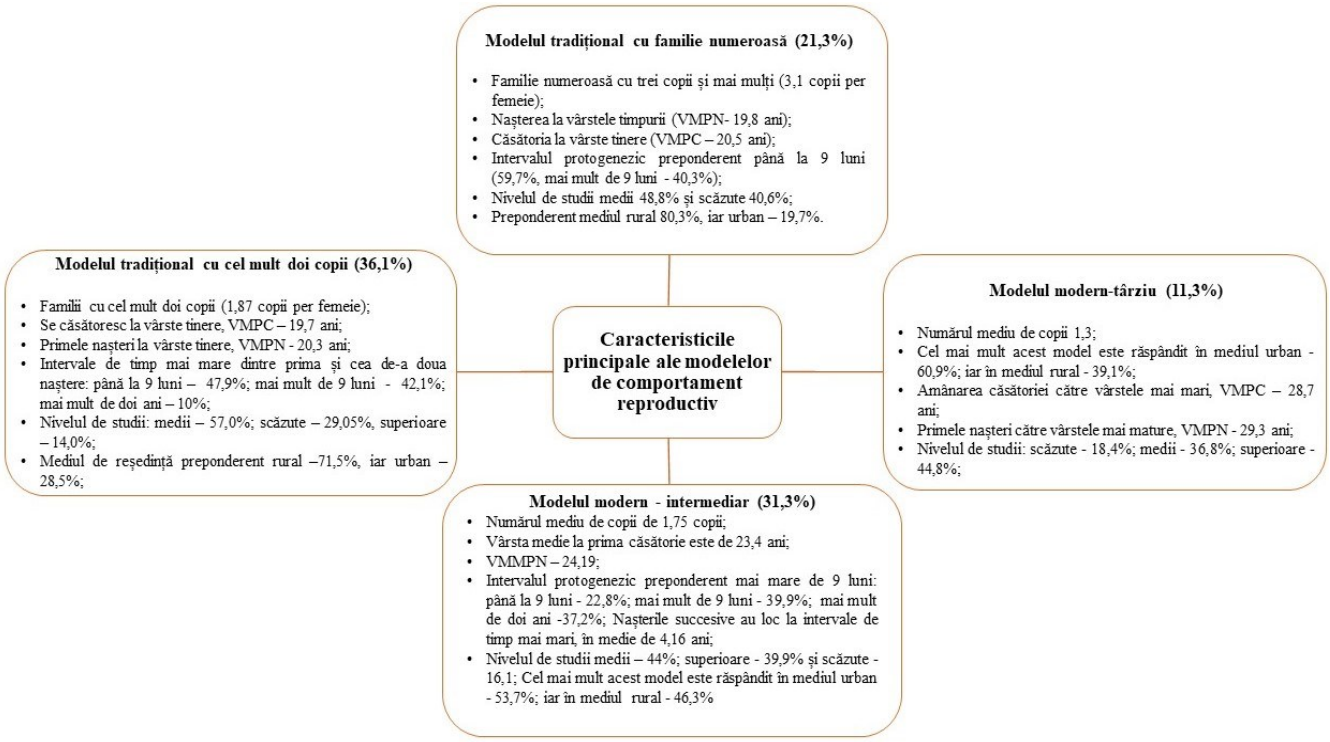

Sursa: elaborat de autor în baza datelor GGS, 2020

Intențiile reproductive permite identificarea potențialului reproductiv în cadrul clusterelor analizate. Astfel, în următorii trei ani intențiile reproductive nu arată un tablou pozitiv. Totuși, intențiile de a naște copii sunt observate la cohortele mai tinere care au născut un singur copil și îl doresc pe cel de-al doilea. Respondentele nesigure care înregistrează o pondere semnificativă între 6,5 – 2,1 % (tab. 4), ar putea constitui potențial reproductiv o dată cu îmbunătățirea măsurilor de politici prietenoase familiei. Totodată, femeile care au confirmat intenția de a naște copii în următorii trei ani în cadrul modelului tradițional cu familie numeroasă constituie doar 2%, dat fiind faptul că acestea și-au realizat intențiile reproductive, și au născut în medie 3,1 copii. Modelul tradițional cu cel mult doi copii intenționează în următorii trei ani să mai nască un copil în proporție de 9% din totalul eșantionului de 36,1%. În proporție de 9,1% din totalul de 31,3%, din cadrul modelului modern – intermediar intenționează să mai nască un copil acestea manifestând un control asupra momentului nașterii copiilor. O atenție deosebită atrage femeile din modelul modern târziu, care în proporție de doar 4,3% intenționează să mai nască un alt copil în următorii trei ani. Acestea fiind femeile care și-au amânat căsătoria dar și prima naștere către vârstele mai mari.

Tabelul 4. Intenția de a naște încă un copil în următorii trei ani, după tipul de comportament reproductiv (N=1546)

Tipuri de comportament reproductiv	Intenția de a naște un copil în următorii trei ani (%)			Ponderea femeilor în totalul eșantionului
	Nu, Probabil nu	Nesigur	Da, probabil da	
Tradițional cu familie numeroasă	14,3	5,0	2,0	**21,3**
Tradițional cu cel mult doi copii	20,6	6,5	9,0	**36,1**
Modern - intermediar	15,8	6,4	9,1	**31,3**
Modern târziu	4,9	2,1	4,3	**11,3**
Total				**100**

Sursa: elaborat de autor în baza datelor GGS, 2020

Modelele identificate arată schimbările comportamentului reproductiv dar și al celui marital. Tendința principală pe care a evidențiat-o modelele de comportament reproductiv se manifestă prin scăderea numărului de copii de ranguri mai mari și creșterea proporției femeilor cu un copil. Totodată, înregistrarea distanței mai mari de timp dintre înregistrarea căsătoriei și nașterii primului copil elucidează alegerea rațională a momentului nașterii copilului. Reprezentările reproductive sunt înalte la toate clusterele însă înregistrează un trend al descreșterii după tipul de comportament reproductiv. Procesul de schimbare a comportamentului reproductiv implică amânarea primelor nașteri către vârstele mai mature în favoarea obținerii studiilor, unui post de muncă stabil, ceea ce cauzează scăderea numărului de copii inclusiv din cauza constrângerii timpului.

Concluzii și implicații politice

În urma analizei efectuate a fost evidențiat specificul determinării fertilității, diferențierile sociodemografice ale acesteia și impactul asupra formării modelelor de comportament reproductiv al femeilor din Republica Moldova. Tendința ascendentă a vârstei mamei la prima naștere este strâns legată cu nivelul scăzut al fertilității. Amânarea nașterii primului copil determină probabilități scăzute ale femeilor de a avea copii de ranguri mai mari - doi și trei copii și mai mulți, iar în consecință nivelul scăzut al fertilității. Femeile care dau naștere primului copil după vârsta de 30 de ani, înregistrează probabilitatea de a naște nu mai puțin de doi copii – 43,8% și numai puțin de trei copii doar -15,1%, iar numărul mediu de copii pe care îi naște pe parcursul vieții este de 1,58, ceea ce nu asigură reproducerea simplă a generațiilor. În același timp, probabilitatea de a naște cel puțin un copil pe parcursul vieții reproductive la femeile cu nivelul de studii diferit și după mediul de reședință este înalt.

Nivelul de studii superioare și mediul urban de reședință evoluează ca factori de amânare a fertilității către vârstele mai mature. Cele mai mari diferențieri ale probabilității de a naște cel puțin un copil sunt observate în intervalul de vârste tinere (până la 25 de ani). Pentru femeile cu diferite nivele de studii până la vârsta de 35 de ani probabilitatea de a naște cel puțin un copil se egalează. Către vârstele 40-45 de ani probabilitatea de a avea cel puțin un copil pentru femeile de la sate și de la orașe se apropie până la 90%, iar pentru femeile din mun.

Chișinău puțin mai înaltă de 80%. Menționăm că femeile din mediul urban, în special din mun. Chișinău se evidențiază cu probabilități mai scăzute de a avea cel puțin un copil pană la vârstă de 30 de ani.

Tipologia comportamentului reproductiv al femeilor din Republica Moldova elucidează trendul de modificare a comportamentului reproductiv tradițional și alinierea către cel modern. Deși mediului rural îi este caracteristic comportamentul reproductiv tradițional, circa 36,1% dintre respondente demonstrează preferința modelului familiei cu cel mult doi copii, fiind cele mai multe femeile cu studii medii și scăzute și care chiar dacă se căsătoresc la vârste mai tinere manifestă un control asupra numărului de copii născuți. Scăderea numărului mediu de copii per femeie și o creștere a vârstei mamei la prima naștere este caracteristic comportamentului reproductiv modern în care există un control mai riguros al nașterilor copiilor și alegerii intervalelor dintre nașteri.

În calitate de implicații politice recomandăm susținerea familiilor/cuplurilor în general și al femeilor în special, în îmbinarea creșterii copiilor cu activitatea profesională, femeile cu studii superioare, precum și familiile cu un singur copil, femeile încadrate în câmpul muncii. Orientarea politicilor nemijlocit trebuie să se axeze pe categoria femeilor cu studii superioare, care înregistrează cel mai mic număr mediu de copii născuți pe parcursul vieții, femeile angajate și cele care au un copil și își doresc cel de-al doilea.

Formarea opiniei publice privind standardele demografice ce ar duce la formarea populației conștiente privind nașterea unui copil dar și alegerea intervalelor dintre nașteri (planificarea familială în mediul rural). Politici sensibile la gen, încurajarea taților în implicarea educației copiilor.

Considerăm importantă consolidarea capitalului uman, prin măsuri de politici ce ar îmbunătăți bunăstarea părinților și a copiilor, ceea ce ar putea crește valoarea capitalului uman al următoarelor generații. Totodată, politicile ar trebui să fie echilibrate prin consolidarea educației pentru persoanele cu nivel de studii inferior, care ar putea îmbunătăți perspectivele pe termen lung ale copiilor lor în ceea ce privește educația, ocuparea forței de muncă dar și recompensele salariale. Aceste intervenții politice vor crește în ultimă instanță resursele de capital uman ale țării și în rezultat productivitatea acesteia nu doar pe termen scurt, ci și pe termen lung.

MINISTERUL MUNCII
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

UNFPA

India-UN Development
Partnership Fund

nidi
netherlands
interdisciplinary
demographic
institute

GGS

Chișinău, 2022

© UNFPA, Fondul ONU pentru Populație
© Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova